

Sametinget

KLIMATANPASSNINGSSÅTGÄRDER

Analys av samebyars möjligheter att ansöka om
projektmedel

Ägare

Sametinget

Författare

Linn Larsson (Claredo)

Förslag och synpunkter skickas till Sametinget

Anne Walkeapää

anne.walkeapaa@sametinget.se

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Syfte.....	3
Avgränsning	3
EU:s struktur och investeringsfonder	4
Nuvarande EU-Program	5
Planeringsbidrag.....	5
Landsbygdsprogrammet.....	6
Samisk näringslivsutveckling Landsbygdsprogrammet 2014 - 2020	6
LEADER – Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden.....	6
LIFE-Projekt.....	6
Tillväxtverket	7
React-EU	6
Interreg Nord/Interreg Sápmi	7
MISTRA	7
FORMAS.....	7
VINNOVA – horisont 2020	8
NATIONELLA PROJEKTMEDEL.....	7
Klimatklivet.....	8
ÖVRIGA MEDEL.....	7
Pilotsamebyarnas redogörelser	8
Renskötelsns förutsättningar och svårigheter	9
Pilotsamebyarnas förslag till åtgärder och insatser	8
Sametingets roll.....	13
Analys över samebyarnas fortsatta arbete med klimatanpassningar.....	14
Förslag på åtgärder och insatser	15
Slutsats	15
Lista projektfinansiärer.....	16

ANALYS AV MÖJLIGHETER FÖR SAMEBYAR ATT ANSÖKA OM MEDEL FÖR KLIMATANPASSNINGÅTGÄRDER

Bakgrund

Sametinget har under 2016 arbetat fram en handlingsplan för klimatanpassning. Målet med handlingsplanen är att öka kunskapen om hur klimatförändringarna påverkar samiska näringar och samisk kultur samt få kunskap om möjliga anpassningsåtgärder och genomförande av dessa. Handlingsplanen ska ses som en grund för Sametingets fortsatta arbete med klimatanpassning och ska betraktas som ett levande dokument.

Sametinget tillsammans med Länsstyrelserna inom renskötselområdet (Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland och Dalarna) verkar för att samebyar ska ta fram klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner för klimatanpassning. Dessa ska bidra till att öka flexibiliteten som är ett av de tre övergripande åtgärdsområden som identifierats i Sametingets handlingsplan för klimatanpassning. De andra två åtgärdsområdena är Kunskapsförmedling och Krisberedskap.

Under 2018 har fyra samebyar; Ängeså, Sirges, Ran och Ohredahke deltagit i ett pilotprojekt där de tagit fram klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner för klimatanpassning. I detta pilotprojekt har även SMHI deltagit. Samebyarnas handlingsplaner finns publicerade på <https://www.sametinget.se/120669>

Under år 2019-2020 har två samebyar (Maskaure och Semisjaur-Njarg) i Norrbotten tagit fram klimat- och sårbarhetsanalyser för klimatanpassning och under våren 2020 har ytterligare tre samebyar (Idre, Tåssåsen och Mittådalen) i Jämtlands län påbörjat arbetet.

Syfte

Syftet med denna rapport är att samebyar som tagit fram en klimat- och sårbarhetsanalys samt handlingsplan för klimatanpassning genom detta material får en sammanställning som visar vilka medel som samebyarna kan söka.

Ett ytterligare syfte är att detta material ska ge ett underlag till fortsatt dialog kring samebyarnas möjligheter att söka medel för klimatanpassningsåtgärder.

Avgränsning

Denna rapport tar sikte på samebyarnas möjligheter att söka projektfinansiering för klimatanpassningsåtgärder och utifrån detta perspektiv kommer inte samiska näringar och samisk kultur som faller utanför samebyarnas organisationer att beröras i denna rapport.

Då samebyar har olika förutsättningar och ordet klimatanpassningsåtgärder inom de olika samebyarna kan komma att innehålla så vitt spridda åtgärder kommer denna rapport inte att beskriva de olika regelverken utifrån möjligheten att söka för specifika åtgärder. Det lämnas till samebyarna att matcha sin specifika idé mot passande regelverk och projektfinansiär. Som förslag på utveckling av denna rapport skulle det vara intressant att testa olika förslag på projektidéer mot befintliga regelverk för att i praktiken dokumentera svagheter och brister sett utifrån samebyarnas möjligheter att söka projektfinansiering. I skrivande stund är en ny programperiod för EU-medlen under upprättande och detta regelverk är i dagsläget inte känt vilket gör att presentation och

information kring regelverken kan komma att bli felaktig eller missvisande om det skulle inkluderas. Information sett mot detta måste beaktas med försiktighet och listan över projektfinansiering kan inte ses som heltäckande.

Rapporten kommer att fokusera på det som framkommit i de pilotsamebyar som upprättat klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner för klimatanpassning som finns publicerade på <https://www.sametinget.se/120669> och den sammanställda Syntesrapporten som sammanfattat dessa rapporter.

EU:s struktur och investeringsfonder

FN antog 2015 en global strategi för hållbar utveckling, FN:s Agenda 2030, vars mål är att tillgodose behoven hos nuvarande generation utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Denna övergripande strategi tar därför hänsyn till ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter. (<https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/>)

EU:s svar på hur de tänker förverkliga denna strategi och gå i spetsen för arbetet är EU:s strategi Europa 2020 och EU:s främsta verktyg i detta arbete är EU:s struktur- och investeringsfonder, de så kallade ESI-fonderna.

Genom sitt medlemskap i EU har Sverige tillgång till fyra av ESI-fonderna som verkar för smart, hållbar och inkluderande tillväxt för att minska de ekonomiska och sociala skillnaderna mellan regionerna i Europa och som bottnar i Europa 2020 strategin. Fonderna ska investera i projekt som arbetar mot gemensamma mål och allt EU-stöd i Sverige ska bidra till att förverkliga strategin Europa 2020. De fonder som utvecklar Sverige är;

- Europeiska regionala utvecklingsfonden (www.tillvaxtverket.se, www.intereg.se)
- Europeiska socialfonden (www.esf.se)
- Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (www.jordbruksverket.se)
- Europeiska havs- och fiskerifonden (www.jordbruksverket.se)

Inom Europa 2020 strategin finns 10 tematiska mål och fonderna stöder projekt som arbetar mot någon/några av dessa. (<https://eufonder.se/eu-fonder/>)

Här ser du vilken/vilka fonder som arbetar mot vilka mål

R	S	L	H	Mål
●		●		Forskning, teknisk utveckling och innovation
●		●		Informations- och kommunikationsteknik (bland annat bredband)
●		●	●	Konkurrenskraften hos små och medelstora företag
●		●		Övergången till en koldioxidsnål ekonomi
		●		Anpassning i samband med klimatförändringar
		●	●	Skydda miljön samt främja en hållbar användning av resurser
●				Hållbara transporter
	●	●	●	Hållbar sysselsättning och arbetskraftens rörlighet
	●	●		Social delaktighet
	●	●		Utbildning och livslångt lärande

Regionalfonden = R
 Socialfonden = S
 Landsbygdsfonden = L
 Havs- och fiskerifonden = H

Bilden hämtad från; [Fyra EU-fonder utvecklar Sverige.pdf](#)

Nuvarande EU-program

Utifrån de globala målen och fondernas inriktning kan projektmedel sökas från olika organisationer i Sverige med koppling mot olika mål. Nedan finns information kring olika projektmedel som kan sökas hos olika organisationer med koppling mot klimatanpassningsåtgärder. Flera av dessa program, förförallt de som uttryckligen är inriktade mot klimatåtgärder, innebär större satsningar där partnerskap och/eller forskningspartner krävs. Det är således stor skillnad mellan en ansökan kring ex. en investering inom Landsbygdsprogrammet och en Interreg-ansökan. I en Interreg-ansökan krävs även medfinansiering och egen insats, vilket även gäller inom vissa andra program. De flesta projektfinansiärer skapar utlysningar vilka ofta är riktade mot ett område eller insats och ibland även kopplade mot forskning som ett krav.

Planeringsbidrag

I planeringsfasen av ett projekt kan det inom de olika EU-programmen vara möjligt att ansöka om planeringsbidrag. Inför att ett projekt ska formas och eventuella projektpartners ska sökas kan inom vissa program planeringsbidrag beviljas. Vanligtvis är det högsta beloppet som kan beviljas 150 000 kr för koordinator och högst 50 000 kr för partner. I de flesta fall uppgår det till högst 50% av de stödberättigande kostnaderna. Detta bidrag används för att täcka kostnader för att utforma en konkurrenskraftig ansökan men projektmedel i uppstartsfasen av ett projekt kan se olika ut och ha olika regelverk inom programmen så ta reda på vad som gäller inom det tänkta ramverket i inledningskedet.

Landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet är ett utformat program under Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Jordbruksverket är den förvaltande myndigheten. Målen i programmet har tydliga kopplingar till Europa 2020-strategin och Sverige har även adderat nationella och regionala mål till regelverket. Programperioden 2014-2020 har 6 prioriteringar som i sin tur är kopplade mot 18 stycken fokusområden. De 6 prioriteringarna handlar om miljö och klimat, konkurrenskraft inom jordbruks-, trädgårds- och rennäring samt skogsbruk och att nya jobb skapas och utvecklas på landsbygden. Olika projektstöd går att söka inom detta program bl.a. Företagsstöd, Projektstöd för investeringar, Innovationsprojekt m.fl. Nästa programperiod startar 2023 och utifrån det har regeringen fattat beslut om en förlängning av programmet under åren 2021 och 2022. Regelverket kan för denna förlängda programperiod ha förändrats och alla områden inom Landsbygdsprogrammet har inte tilldelats budget men bland annat investeringsstöd till jordbruk (konkurrenskraft, energi och klimat) har fått tillskott av medel. Möjlighet att ansöka om dessa medel kan troligtvis ske från februari-mars 2021.

Samisk näringslivsutveckling Landsbygdsprogrammet 2014 - 2020

Sametinget är en stödmyndighet till Jordbruksverket och handhar stöd kopplade mot samisk näringslivsutveckling. Stöd som kan sökas är Företagsstöd, projektstöd och miljöinvesteringar. Offentlig medfinansiering är i vissa fall nödvändig.

Mer information finns på www.sametinget.se/landsbygdsprogrammet

LEADER – Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden

Som en del av Landsbygdsprogrammet finns LEADER- Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden. Leadermetoden är ett arbetssätt som finns inom hela EU. Genom samverkan av privata, offentliga och ideella aktörer ska landsbygden utvecklas lokalt. I Sverige finns 48 leaderområden som alla antagit lokala utvecklingsstrategier som beskriver insatser för att skapa attraktiva områden med konkurrenskraftig verksamhet samt ge en stimulans till ökad sysselsättning och nya företag. Genom Leader finns möjligheten att söka medel för klimatanpassning på landsbygden. Det är möjligt att få upp till 100% finansiering om projektet är en allmännyttig investering. För företag är stödnivån lägre. Pengarna kommer till hälften från EU och till hälften från staten och från kommuner i aktuellt Leaderområde. EU-pengarna kommer från fyra EU-fonder; Jordbruksfonden för landsbygdens utveckling, havs- och fiskerifonden, socialfonden och regionala utvecklingsfonden.

Programperioden är 2014 - 2020 och för denna period var 2 miljarder avsatta och det är det aktuella Leader-området som fattar beslut om ansökan ska beviljas.

Mer information finns på www.jordbruksverket.se/stod/lokalt-ledd-utveckling-genom-leader

LIFE-Projekt

LIFE är ett EU-bidrag som kan finansiera mellan 55-60% av den totala projektkostnaden för ett miljö-, klimat- eller naturprojekt. Efter 2020 kommer LIFE-programmet att övergå till en ny programperiod men kommer troligen att ha ett liknande programdokument som tidigare. De prioriterade områdena för perioden från 2021 och framåt håller, i skrivande stund, på att förhandlas fram av medlemsländerna.

Inom LIFE-programmet finns två delar, en för miljö och en för klimat. Inom klimat prioriteras; begränsning av klimatförändringar, klimatanpassning samt klimatstyrning och information. Programmet stöder innovativa idéer som även kan kopplas mot försäljning men inte forskning. Utlysning sker en gång per år i april och alla offentliga och privata organ etablerade i EU kan söka, vilket innefattar även privata företag och ideella organisationer.

Läs mer på www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Bidrag/Sok-EU-finansiering/EUs-miljoprogram-LIFE/

Tillväxtverket

Strukturfonderna är EU:s verktyg för att genomföra regionalpolitiken, eller sammanhållningspolitiken som den också kallas. Ur dessa fonder har enskilda samebyar möjlighet att söka finansiering upp till maximalt 50% av stödberättigande kostnader, dock krävs finansiering av annan extern part. Medel finns att söka från åtta regionala strukturfondsprogram, ett nationellt regionalfondsprogram och tretton territoriella samarbetsprogram (Interreg). Tillväxtverket har regeringens uppdrag att förvalta och fördela delar av Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) med syftet att stödja projekt som arbetar för tillväxt och sysselsättning. Ny programperiod är under förhandling. Mer information kring de olika programdokumenten, aktuella utlysningar samt information om ansökningsprocessen hittas på www.tillvaxtverket.se/eu-program.html

React-EU

Detta är en insats för att möta effekterna av Coronapandemin och ska bidra till omställning och återhämtning hos Sveriges företag och regioner. Satsningen pågår under 2021 till 2023 och under 2021 söks medel genom de utlysningar som Tillväxtverket gör. Insatsen är riktad mot sex tematiska inriktningar och varav två av dem är Företagsfrämjande systemet där stöd kan fås för utveckling av metoder och verktyg samt samverkan och samordning och branschinsatser där besöksnäring och kulturella och kreativa näringar kan få projektstöd.

Interreg Nord/Interreg Sápmi

Interreg är EU:s program för territoriellt samarbete som handlar om att utveckla samarbetet över nationsgränserna. Syftet är att uppmuntra att arbeta tillsammans och lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk. Programmet är ett instrument inom sammanhållningspolitiken och det "övergripande målet är att minska gränsers påverkan för att främja en harmoniserad ekonomisk, social och kulturell utveckling i unionen som helhet". Nuvarande programperiod är 2014-2020 och förhandlingar pågår kring kommande programperiod (2021-2027). Sametinget ingår som en part i sekretariatet inom Interreg och för Sápmi finns unika mål kring stärkt kompetens, kunskapsutveckling samt det samiska språket. Sametinget har genom detta en handläggare inom Interreg där information och hjälp kan fås vid projektidéer och projektskrivning.

MISTRA

Mistra investerar i forskning som har potential att lösa viktiga miljöproblem och stärka Sveriges konkurrenskraft. Alla utlysningar har samma mål att "de ska vara vetenskapligt intressanta och miljömässigt angelägna samtidigt som resultaten ska vara praktiskt användbara. Beroende på projektidé skulle dessa pengar, tillsammans med forskningspartner, kunna vara aktuella. Mer information finns på www.mistra.org/forskningsprogram

FORMAS

Formas är ett statligt forskningsråd för hållbar utveckling som finansierar forskning och innovation, utvecklar strategier, gör analyser och utvärderar. Deras verksamhetsområden finns inom miljö, areella näringar och samhällsbyggande. De genomför forskningsammansättningar som syftar till att underlätta för Sverige att nå miljömålen.

Därutöver kommunicerar dom om forskning och forskningsresultat. Tillsammans med forskningspartner kan dessa projektmedel eventuellt vara intressanta. Läs mer på www.formas.se

VINNOVA – horisont 2020

Vinnova är Sveriges innovationsmyndighet, en statlig myndighet under Näringsdepartementet och nationell kontaktmyndighet för EU:s ramprogram för forskning och innovation. Deras uppdrag är att stärka Sveriges innovationsförmåga och bidra till hållbar tillväxt. Deras vision är att Sverige ska vara en innovativ kraft i en hållbar värld och deras uppdrag är att stärka Sveriges innovationsförmåga för att bidra till hållbar tillväxt. Det gör dom genom att finansiera forsknings- och innovationsprojekt som kan göra nytta för samhället. De utgår från de mål för hållbar utveckling som FN antagit i Agenda 2030. Vissa utlysningar kan vara kopplade till klimatanpassning. Mer information och aktuella utlysningar hittas på www.vinnova.se

Nationella projektmedel

Klimatklivet

För projekt där investeringen ger en minskning av utsläpp av koldioxid och andra gaser som påverkar klimatet, kan stöd sökas från klimatklivet. Det ska vara en fysisk investering som minskar samhällets klimatpåverkan. De investerade medlen ska ge största möjliga utsläppsminskning per investerad krona. Riksdagen har beslutat om budgeten för år 2021 och ansökningar görs när ansökningsperioden är öppen. Mer information finns på www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Bidrag/Klimatklivet/.

Övriga medel

Utöver de redovisade projektmedlen kan lokala medel finnas tillgängliga, som exempel finns BioSfärsområdet Vindelälven-Juhtátahkka´s i Västerbotten där möjlighet finns att ansöka om finansiering/medfinansiering i projekt. Som enskild näringsidkare finns även olika typer av investerings- och företagsstöd att söka.

Pilotsamebyarnas redogörelser

Sweco har på uppdrag av Sametinget sammanställt en syntesrapport som grundar sig på de publicerade klimat- och sårbarhetsanalyserna samt handlingsplan för klimatanpassning som genomfördes av fyra samebyar 2018. Rapporten finns att läsa i sin helhet på <https://www.sametinget.se/120669>

Nedan presenteras delar av det som framkommer i rapporten.

Renskötselns förutsättningar och svårigheter

I Syntesrapporten ges en beskrivning av renskötselns förutsättningar och svårigheter utifrån det som redovisas i handlingsplanerna. Det som framkom var;

”Alla samebyar har olika förutsättningar och svårigheter. Samebyarnas förmåga att anpassa sig till klimatförändringarna är beroende av annan markanvändning och olika typer av beslut som påverkar renskötselns förutsättningar och villkor. Flera näringar som agerar inom ett och samma område kan tillsammans skapa effekter och svårigheter som ytterligare försämrar förutsättningarna för renskötseln, så kallade kumulativa effekter.

Av ovanstående skäl har samebyarna redovisat några av de konkurrerande markanvändningsintressen som finns inom samebyarna. Skogsbruket är en sådan konkurrerande näring med stor påverkan på renskötseln. Skogsbruket har inneburit att stora sammanhängande betesmarker har fragmenterats, särskilt inom vinterbetesområdet. Ett annat exempel är utbyggnaden av vattenkraften under förra seklet. Utbyggnaden av vattenkraften medförde att stora landområden dämades över. Betesområden och boplatser lades under vatten och renskötselns flyttleder skars av och försvann.

Intrången på samebyarnas betesmarker har ökat under den senaste generationen vilket bland annat medfört att en stor del av de bästa renlavshedarna försvunnit sedan 1950-talet. Intrången i samebyarna utgörs av vägar, järnvägar, täktverksamhet (sand, grus, berg och torv), jakt samt turistverksamhet. Etableringen av vindkraft och gruvor utgör också ett intrång, där konsekvenser kan uppstå för renskötseln långt utanför själva verksamhetsområdet.

Samebyarna bedriver samisk traditionell renskötsel. Samebyarna ser med stor oro på framtiden. Betesmarker förloras till konkurrerande markanvändare, trots stora administrativa insatser. De ärenden som samebyarna måste hantera är järnvägsprojekt, gruvetableringar, skogsbruk, rovdjur, täktverksamhet med mera. Resurserna för att arbeta framtidsinriktat räcker inte till. Förutom konsekvenserna av olika intrång på renskötseln lider samebyarna av ett högt rovdjurstryck. Rovdjurens närvaro gör att möjligheterna att bruka betesmarkerna blir ännu mer begränsat.”

Pilotsamebyarnas förslag till åtgärder och insatser

En gemensam vision och målsättning bland pilotsamebyarna med handlingsplanerna för klimatanpassning var ”viljan att vidareutvecklas i en livskraftig och naturbaserad renskötsel med fokus på familjerna, naturen och omsorgen för renen. Den samiska kulturen ska kunna leva vidare och samiska traditioner ska kunna överföras till kommande generationer”.

Av samebyarnas handlingsplaner framgår att det mest brådskande är strategier i förhållande till vinterbetesmarkerna. Det politiska och juridiska arbetet med att skydda betesmarkerna mot exploateringar och ytterligare fragmentering samt att minska rovdjurstrycket måste fortsätta och intensifieras.

Pilotsamebyarnas handlingsplaner visar också på vikten av beredskap inför scenarier såsom plötsliga sommarhändelser, exempelvis skogsbränder, vilka kan få betydande påverkan på renskötselns renbetesmarker.

Nedan presenteras problembild och pilotsamebyarnas förslag till insatser och åtgärder, utifrån Sweco-rapporten, i tabellform;

Nr	Problembild	Åtgärd
1	Samebyarnas betesmarker exploateras och fragmenteras och störs av olika mänskliga aktiviteter vilket minskar flexibiliteten i att bruka betesmarkerna. En renhjords flexibilitet och möjlighet att använda olika betesområden är hjordens strategi för överlevnad, speciellt under låsta beten och nya klimatförhållanden.	Skydd av betesmark mot exploatering och fragmentering samt mänskliga störningar.
2	Vintrarna har ostabilt väder och tillgången på vinterbete är osäkert, vilket medför att det finns behov av alternativa betesland.	Identifiering av eventuellt fungerande vinterbetesland och tillgängliggöra dem för bete för att minska sin sårbarhet inför klimatförändringarna.
3	Utbyggnad av vattenkraft har förstört historiska flyttleder vilket har medfört att flyttvägar skurits av och vissa försvunnit helt. Ett fragmenterat landskap, bestående av barriärer och hinder utgör den mest omfattande störningsfaktorn för rennäringen, inte minst för flyttlederna.	Återställning av flyttleder för att möjliggöra bruk av vinterland. Bygga viltbroar över älvar för att möjliggöra flytt av renar över reglerade vattendrag eller vid tidigare vårflod.
4	Skogsbruket har inneburit att arealen för renbete har minskat avsevärt och att landskapet har fragmenterats, vilket medför en överlag krympning av brukliga områden inom renskötselområdet och att traditionell förflyttning av renar till fots försvåras.	Ett anpassat skogsbruk till renskötselns behov och förutsättningar måste bedrivas i renskötselområdet. Restaurering av förstörda renlavsmarker eftersom tillgång till reservbetetsmarker saknas. Att införa samrådspålit för skogsbruket med koncessionssamebyarna.
5	När antalet nollgenomgångar ökar vintertid så kommer vägar att saltas i större omfattning för att minska olycksrisken, samtidigt som saltet drar renarna till vägarna.	Anpassning av vägar till renskötselns behov och förutsättningar, exempelvis uppförande av viltstängsel där samebyarna anser att det är behov för att minska renolyckor. För de vägar som inte stängslas är det av hög prioritet att hitta alternativ till vägsalt som inte drar renar till vägarna.

6	Järnväg är ett problem för många vinterbetesgrupper i samebyarna på grund av att befintliga stängsel är förfallna eller saknas. Några vinterbetesgrupper väljer bort betesmarker som skulle kunna brukas på grund av dåligt underhållet järnvägsstängsel, vilket betyder ett faktiskt betesbortfall.	Tillse att det finns fungerande och väl underhållna stängsel mot järnväg där samebyarna kräver det för att tillgängliggöra betesmarker samt passagemöjligheter.
7	Vinterbetesland med högt rovdjurstryck går inte att bruka, vilket innebär att samebyarnas betesmarker faller bort och fragmenteras. En renhjords flexibilitet och möjlighet att använda olika betesområden är hjordens strategi för överlevnad, speciellt under låsta beten och nya klimatförhållanden.	Minska rovdjurstrycket på samebyarna.
8	Med ett varmare och fuktigare klimat finns en risk för spridning av insekter som kan vara negativ för renen, till exempel fästingen och älgflugan. Med dem kan det komma nya sjukdomar, till exempel fästingburna sjukdomar.	Öka kunskapen och beredskapen om sjukdomar på ren.
9	Klimatförändringarna ställer krav på en handlingsplan för framtiden och en dialog om vilka möjligheter som finns till anpassning av renskötseln för att den fortsatt ska vara hållbar och livskraftig. Planen behöver ta sikte på hur den interna strukturen i renskötseln kan gagnas, men även kultur, jämställdhet och ekonomi som gynnar miljön genom ett minskat klimatavtryck. Framtiden för en livskraftig sameby är en stor utmaning.	Tillföra ekonomiska resurser till samebyarna så att de kan arbeta fram en handlingsplan för klimatanpassning samt resurser för att genomföra åtgärder. Genomföra projekt som syftar till innovation och utveckling inom renskötseln. Att arbeta för att få en förståelse men även samarbetsvilja hos framförallt myndigheter, men även andra markanvändare att arbeta för en hållbar och livskraftig renskötsel tillsammans med samebyarna.
10	Det ändrade klimatet kräver att samebyarna kan bruka markerna mer effektivt. Mobila anläggningar möjliggör brukandet av marker som av olika anledningar är svåra att bruka idag och saknar stationära anläggningar. Det kan vara mindre betesland som inte har bete för en större mängd renar under en längre tid och av det skälet inte brukas i samma utsträckning.	Ekonomiskt stöd till renskötselanläggningar, upprustning av flyttleder, inköp av mobila renskötselanläggningar och mobila hägn, mobila silon etc.
11	Att genomföra utfodring av renar är en mycket kostsam och tids- och arbetskrävande uppgift. Det finns behov av att utveckla både renskötarens	Att genomföra projekt i samverkan med Jordbruksverket och Svenska Samernas Riksförbund (SSR) som

	arbetsmiljö och teknisk utrustning för att underlätta utfodringen.	syftar till att utveckla teknik för en billigare och arbetsmiljömässig lättare utfodring vid nödsituationer.
12	En utspridd renhjord kräver mer arbete för bevakning och styrning. Teknik underlättar renskötsearbetet och kontakten mellan renskötarna och mellan renskötarna och renhjorden.	Att GPS-halsband och tillhörande program blir billigare för att möjliggöra att fler renar kan förses med GPS sändare tillsammans med en utveckling mot att informationen kan kopplas mot mobiltelefoni. Utveckling mot att Renbruksplan (RBP) kan kopplas mot mobiltelefoni. Utveckling av drönares kapacitet som ett hjälpmedel i renskötsearbetet.

Sametingets roll

Sametinget har i sin handlingsplan för klimatanpassning, "KLIMATANPASSNING - Handlingsplan för samiska näringar och samisk kultur"¹, bl.a. beskrivit sin roll och sitt ansvar samt även kommunikation, budskap och målgrupper utifrån genomförande av handlingsplanen. Utifrån uppdraget i denna rapport redovisas nedan delar av innehållet i Sametingets handlingsplan.

"Sametinget bildades i syfte att förbättra de svenska samernas möjligheter som urfolk att främja en levande samisk kultur. Med samisk kultur innefattas även den samiska näringsverksamheten. Sametingets uppgifter som central förvaltningsmyndighet för den samiska kulturen är att fördela medel till samisk kultur och samiska organisationer, leda det samiska språkarbetet samt medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid nyttjande av mark och vatten. En av Sametingets huvuduppgifter är att verka för ett utökande av det samiska självbestämmandet."

"Avsikten med att ta fram en tydlig handlingsplan för klimatanpassning för samiska näringar och samisk kultur samt att kommunicera den är att Sametinget tillsammans med det samiska samhället och aktörer på alla nivåer ska kunna arbeta förebyggande så att de samiska näringarna och den samiska kulturen bättre kan möta de förändringar som förväntas i ett framtida klimat."

"Miljö- och klimatfrågor är utspridda på flera myndigheter med utpekat ansvar för särskilda sektorer som hav och vatten, samhällsplanering, jordbruk, skog, djur och natur. Sametinget som myndighet arbetar med samtliga frågor och bevakar dessutom ett stort geografiskt område. Vi har ett helhetsperspektiv som andra myndigheter saknar. Vi behöver samla den kunskap som finns, tillgängliggöra den och bli bättre på att förklara på vilket sätt vi samer kan vara vägvisare för den nya tiden och ett hållbart samhälle.

Sametinget behöver kommunicera med många olika aktörer för att sprida kunskap och för en enhetlig syn, både internt i det samiska samhället och externt i det svenska samhället. Många utmaningar behöver hanteras gemensamt. Vi har något att bidra med som Sverige behöver!"

"Sametinget ser behov av fortsatt arbete med handlingsplanen och för att ta fram verktyg för klimatanpassning, men utan riktade medel för detta eller direkt uppdrag blir arbetet begränsat."

¹ <https://www.sametinget.se/klimat/handlingsplan>

Analys över samebyarnas fortsatta arbete med klimatanpassningar

Inom EU-programmen riktade mot miljö- och klimatfrågor är det större organisationer och myndigheter som ansöker om medel och dessa program är kopplade till klimatarbetet globalt. Insatserna är ofta riktade mot speciella områden och insatser och partnerskap och forskningskompetens är i många fall ett krav. Möjligheten för samebyar att söka dessa medel är därav begränsade.

Begreppet klimatanpassningsåtgärder får inom samebyarna ett stort innehåll. Renskötselns förutsättningar och villkor påverkas av andra aktörer så som annan konkurrerande markanvändning och rovdjurspolitiken. Samebyarnas möjlighet till klimatanpassning är till stor del beroende av förändring av dessa förutsättningar och villkor, vilket är frågor som samebyarna enskilt har svårt att driva. Samebyar, som juridisk person, har teoretiskt en möjlighet att söka de projektmedel som finns för klimatanpassning idag men i praktiken kan förutsättningarna vara en annan. För att forma en idé till en konkurrenskraftig ansökan och sedan genomföra den krävs ekonomiska förutsättningar, resurser och kapacitet. Idén måste utformas så att den passar in i något av de utlysningar som ges eller inom de befintliga upprättade programmen med satta mål och syften. Regelverken, som grundar sig på EU-förordningar, kan upplevas invecklade och krångliga. Vägen fram till målet att skriva ihop och skicka in en färdig ansökan kan utifrån detta vara svår att komma igenom men vägledning, stöttning och bollplank fås genom handläggare inom de olika programmen och de är en resurs genom arbetet. En brist på kompetens kan dock finnas inom de olika stegen och ett krav kring kunskap om samisk kultur och renskötsel bör finnas inom programmen. Denna kunskap kan ses som speciellt viktig i samband med bedömning och beslut av samiska projekt och bör säkerställas.

Pilotsamebyarna beskriver att de ser på framtiden med oro. Problemen kring klimatförändringarna visar sig i samebyarnas verksamhet och behovet av klimatanpassningsåtgärder på samebynivå är stora. I åtgärdsförslagen återfinns exempel på åtgärder som samebyarna själva kan söka finansiering kring och genomföra och som nämndes under avgränsning skulle det vara av intresse att söka medel för bl.a. dessa åtgärder för att i praktiken dokumentera problem och brister med de regelverk som idag finns. Dock löser inte dessa åtgärder arbetet med de åtgärder som pilotsamebyarna lyfter fram som det mest brådskande och viktiga. Samebyarna beskriver en tuff arbetsbörda och att resurserna för att arbeta framtidsinriktat inte räcker till. Det arbete som läggs ner sker inom ramen för dagens förutsättningar och villkor och samebyarna vittnar om att dessa behöver förändras. Målsättningar som nämns är bl.a. att vidareutveckla en livskraftig och naturbaserad renskötsel och främja en levande samisk kultur i samebyarna. I detta arbete har Sametinget tillsammans med andra samiska organisationer, så som Svenska Samernas Riksförbund (SSR) en viktig roll. Sametinget, tillsammans med andra aktuella organisationer, behöver formulera konkreta åtgärder hur det förebyggande arbetet ska ske så att samebyarna kan möta och anpassa sig till de förändringar som krävs utifrån sina behov och förutsättningar. Samebyarna behöver få förutsättningar att nyttja sina befintliga marker inom sitt geografiska område med maximal betesro.

Idag finns föreskrifter kring katastrofskadeskydd där samebyar kan söka ekonomisk kompensation för utfordring i samband med isbildning och för djupt snötäcke. Dessa föreskrifter kan i denna analys inte anses ge den beredskap och trygghet som samebyarna efterfrågar i samband med bl.a. plötsliga händelser kopplade till klimatförändringar. Sametinget handhar dessa föreskrifter och som ett led i genomförande av Sametingets handlingsplan för klimatanpassning bör dessa föreskrifter ses över och utvecklas till att innefatta ett större skyddsnet för rennäringen i framtidens klimat.

Förslag på åtgärder och insatser

I detta arbete har det framkommit några förslag på åtgärder och insatser som faller utanför detta arbete men som kan vara av intresse att titta vidare på i det framtida arbetet med klimatanpassning. Dessa beskrivs i korthet nedan;

- Arbeta mot att utforma egna projektfinansieringsprogram med mål och regelverk anpassade för Sápmi/renskötseln utifrån FN:s Agenda 2030 och EU:s gemensamma utvecklingsstrategi.
- Kartlägga den kompetens som finns inom samebyarna/samiska näringar/Sápmi sett mot de resurser som krävs för att ansöka och genomföra klimatanpassningsprojekt.
- Kan en riktad stödfunktion/grupp startas för att koordinera och vara behjälplig mot samebyarna för att få igång och genomföra klimatanpassningsåtgärder?
- Kunskapsförmedling och information, kring regelverk, mål och syften med de olika programmen, är en åtgärd som i samband med den nya programperioden kan sättas in i ett försök att få fler samiska organisationer att söka medel kopplat mot klimatanpassning.
- Se över föreskrifterna kring katastrofskadeskyddet för att utreda om en förändring i/utveckling av föreskrifterna kan ge den beredskap och det skydd samebyarna efterfrågar sett till klimatförändringarnas effekter på renbetet.
- Aktivt arbeta med utvecklingen av Renbruksplanen för att möta samebyarnas behov och förutsättningar som ett aktivt verktyg i genomförandet av klimatanpassningsåtgärder.
- Verka för att medfinansiering till samebyars klimatanpassningsprojekt finns tillgängligt både inom Sametinget och externt. Sametinget har idag knappa resurser att själva vara delaktiga i medfinansiering av projekt och beviljade medel från Sametinget bidrar till att stärka projektens trovärdighet mot andra potentiella finansiärer.

Slutsats

Samebyar har teoretiskt möjlighet att söka de projektmedel som finns för klimatanpassning men i praktiken ser förutsättningarna annorlunda ut. Ansökningarna ställs mot de mål och regelverk som är upprättade generellt för programmen och gäller för alla sökande i samhället. Ofta är dessa insatser och program utformade mot större organisationer och myndigheter. Inom rennäringen ser behoven och förutsättningarna, i mångt och mycket, annorlunda ut och programmen, som grundar sig i EU-förordningar, är inte anpassade mot samebyarna. En svårighet kan vara att känna igen sig i de uppsatta målen och hitta igenkänningsfaktorer i de skrivna regelverken.

För att skriva ihop en ansökan och sedan genomföra projekt krävs bl.a. resurser, ekonomiska förutsättningar och kapacitet som utifrån samebyarnas möjligheter kan vara svåra att komma över på vägen mot en konkurrenskraftig ansökan. Samebyarna vittnar i sina klimat- och sårbarhetsanalyser samt handlingsplaner för klimatanpassning att möjligheterna till klimatanpassning påverkas av annan konkurrerande markanvändning och rovdjurstryck. Detta är stora frågor som samebyarna inte enskilt kan driva.

Sametinget skriver i sin handlingsplan för klimatanpassning att de avser ha en aktiv roll i arbetet, dock är resurserna för genomförande av handlingsplanen begränsade. Sametinget som myndighet och med sitt helhetsperspektiv är den organisation som har möjligheten och mandatet att lyfta arbetet med Miljö- och klimatfrågor till nästa nivå för att komma vidare i frågorna och främja en levande samisk kultur.

Sametinget som organisation bör tillsätta resurser för att genomföra Sametingets handlingsplan för klimatanpassning. Resurser kan tillföras genom att utforma en projektansökan för stöttning av

genomförandet och i detta arbete bör övriga samiska organisationer engageras samt även andra externa aktörer i det svenska samhället utifrån renskötselns behov och förutsättningar.

Lista projektfinansiärer

Nedan presenteras en lista över möjliga projektfinansiärer med hänvisning till deras hemsidor där ytterligare information och kontaktuppgifter kan sökas.

Organisation	Hemsida	Program
Naturvårdsverket	www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Bidrag/Sok-EU-finansiering/EUs-miljoprogram-LIFE/	LIFE-programmet
	https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Bidrag/Sok-EU-finansiering/Horisont/	Horisont 2020
	www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Bidrag/Klimatklivet/	Klimatklivet
Jordbruksverket	www.jordbruksverket.se	Landsbygdsprogrammet
	www.jordbruksverket.se/stod/lokalt-ledd-utveckling-genom-leader	Leader-Lokalt Ledd Utveckling
Tillväxtverket	www.tillvaxtverket.se/eu-program.html	Strukturfondsprogram
	www.eufonder.se	Interreg
	www.klimatsynk.se	Klimatsynk
	www.tillvaxtverket.se	React-EU
Sametinget	www.sametinget.se/landsbygdsprogrammet	Landsbygdsprogrammet
	www.sametinget.se/interreg	Interreg
Länsstyrelsen	www.lansstyrelsen.se	Utlysningar/Bygdemedel
SMHI	www.smhi.se	Utlysningar
Klimatanpassning	www.klimatanspassning.se	Informationssida
Formas	www.formas.se	Utlysningar
Region Norrbotten	www.norrbotten.se	Interreg/Medfinansiering
Region Västerbotten	www.regionvasterbotten.se	Medfinansiering
Region Västernorrland	www.rvn.se	Medfinansiering
Region Jämtland Härjedalen	www.regionjh.se	Medfinansiering
Energimyndigheten	www.energimyndigheten.se	Utlysningar
Kulturrådet	www.kulturradet.se	Medfinansiering/utlysningar
Samefonden	www.sametinget.se/samefonden	Projektmedel/Medfinansiering
Vinnova	www.vinnova.se	Utlysningar/Horisont 2020
Mistra	www.mistra.org/forskningsprogram	Utlysningar